
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

בצל הצלב: חיי היהודים בימי הביניים באירופה הנוצרית - 13321

תאריך עדכון אחרון 18-04-2020

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' אלישבע באומגרטן

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: elisheva.baumgarten@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ב 10:30-12:00

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

הקורס יעסוק בהיסטוריה של היהודים שחיו, פעלו ויצרו בארצות הנצרות.

קורס זה הינו חלק א' של הקורס "בצל הסהר והצלב - חיי היהודים בימי הביניים בארצות האסלאם ובאירופה הנוצרית". בסמסטר ב' יתקיים חלקו השני ("חיי היהודים בימי הביניים: בצל הסהר").

מטרות הקורס:

להכשיר את התשתית בידע ובשיטות המחקר לקורסים מתקדמים לתואר הראשון.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:
לקרוא ספרות מחקר בתחום זה בכוחות עצמם.

דרישות נוכחות (%):

100

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה מלווה מצגת

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. ימי הביניים בתולדות העמים וישראל - היסטוריה יהודית, תדמית התקופה, משמעות השם, בעיות יסוד יחודיות
2. מסגרת הזמן הכללית - היסטוריה ותיקוף
3. צמיחת המרכזים החדשים במערב - היהודים באיטליה; עליית המרכזים החדשים בספרד, צרפת ואשכנז - מיתוסים ומציאות.
4. מקומה של היהדות בתיאולוגיה הנוצרית - העמדה התיאולוגית; ועידות הכנסייה; הבולות האפיפיוריות; החוק הקאנוני.
5. מעמד המשפטי של היהודים בארצות הנצרות והשינויים ביחס הכנסייה כלפיהם - המורשת של החקיקה הרומית; גזירות להגבלות דתיות ולהמרת דת; הקיסרות הרומית הקדושה; הלך הרוח הציבורי; עמדת האפיפיורים הגדולים; חוקי היהודים של הכנסייה.
6. הקהילה ומוסדותיה בארצות הנצרות - התגבשות הקהילות; הבדלים גיאוגרפיים ותרבותיים בין קהילות; ארגון הקהילה ומוסדותיה.
7. הפעילות הכלכלית של היהודים בארצות הנצרות - מסחר היהודים; התמורות בעקבות מסעי הצלב; המעבר לעסקי הלוואה בריבית; הלוואה בריבית בממלכות הפאודליות; השתלבות במהלכי הכלכלה העולמית; הבנקאים היהודים ואצילי הסוחרים; האנומאליה של פרנסות היהודים בימי הביניים, נסיבותיה ומשמעותה.
8. מסעי הצלב
9. השפעתם של מסעי הצלב על חיי היהודים באירופה

10. משפחה ומגדר באשכנז בימי הביניים
11. הפולמוס היהודי-נוצרי
12. עלילות דם וגירושים באירופה
13. היהודים במרחב האורבאני באירופה

חומר חובה לקריאה:

1. ימי הביניים בתולדות העמים וישראל
• יעקב כ"ץ, 'מקומם של ימי הביניים בתולדות ישראל', בתוך: מ' בר-אשר (עורך), מחקרים במדעי היהדות, ירושלים תשמ"ו, עמ' 209 - 225
2. מסגרת הזמן הכללית - היסטוריה ותיקוף
• Julia H.M. Smith, *Europe after Rome*, Oxford, 2005, 253-292
3. צמיחת המרכזים החדשים במערב
• אברהם גרוסמן, 'הגירת יהודים אל גרמניה והתיישבותם בה במאות ט-יא', בתוך: א' שנאן (עורך), יצחק חן ואורה לימור (עורכים), לידתה של אירופה, האוניברסיטה הפתוחה, תשס"ג.
• אריה גראבויס, 'דמותו האגדית של קארל הגדול במקורות העבריים של ימי הביניים', תרביץ לו (תשכ"ז), עמ' 22 - 58
4. מקומה של היהדות בתיאולוגיה הנוצרית
• ג'רמי כהן, כעיוור במראה: היהודי בתפיסה הנוצרית בימי הביניים, ירושלים תשס"ב, עמ' 27 - 92.
5. מעמד המשפטי של היהודים בארצות הנצרות והשינויים ביחס הכנסייה כלפיהם
• שלום בארון, "מלוא הריבונות האפוסטולית" ו"שעבוד היהודים" בימי הביניים', בתוך: ספר יובל ליצחק בער במלאת לו שבעים שנה, ירושלים תשכ"א, עמ' 102 - 124 (הנ"ל, ממדיה העולמיים של ההיסטוריה היהודית, ירושלים תשנ"ו)
6. הקהילה ומוסדותיה בארצות הנצרות
• אברהם גרוסמן, 'הקהילה היהודית באשכנז במאות ה-10 וה-11', בתוך: א' גרוסמן וי' קפלן (עורכים), קהל ישראל, כרך ב', ירושלים תשס"ד, עמ' 57 - 74
7. הפעילות הכלכלית של היהודים בארצות הנצרות
• מיכאל טוך, 'כלכלתה של גרמניה במאות ה-13 - 14; סביבה ומסגרת לפעילות הכלכלית של היהודים', בתוך: נ' גרוס (עורך), יהודים בכלכלה, ירושלים תשמ"ה, עמ' 87 - 95
8. מסעי הצלב
• איריס שגריר, מסעי הצלב, היסטוריה והיסטוריוגרפיה, רעננה, האוניברסיטה הפתוחה, 2014
9. השפעתם של מסעי הצלב על חיי היהודים באירופה
• רוברט חזן, מסע הצלב הראשון והיהודים, ירושלים 2000, עמ' 15 - 45.
10. משפחה ומגדר באשכנז בימי הביניים
• אברהם גרוסמן, חסידות ומורדות - נשים יהודיות באירופה בימי הביניים, ירושלים תשס"א, 173-88, 398-458 (פרקים 4, 11).

---

11. הפולמוס היהודי-נוצרי

- עמוס פונקנשטיין, 'התמורות בויכוח הדת שבין היהודים לנוצרים במאה הי"ב', ציון, לג (תשכ"ח), עמ' 144-125

12. עלילות דם וגירושים באירופה

- G. Langmuir, *Toward a Definition of Antisemitism*, Berkeley 1990, pp. 209-236, 263-298

13. היהודים במרחב האורבאני באירופה

- Alfred Haverkamp, "Jewish and Urban Life: Bonds and Relationships", *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries)*, ed. Christoph Cluse, Brepols 2004, pp. 55-67

חומר לקריאה נוספת:

1. ימי הביניים בתולדות העמים וישראל

- שלום בארון, 'גטו ואמנציפציה. האם עלינו לשנות את ההשקפה המסורתית?' בתוך: הנ"ל: ממדיה העולמיים של ההיסטוריה היהודית, ירושלים תשנ"ו, עמ' 51 - 61
- חיים הלל בן-ששון, 'ימי הביניים היהודיים - מה הם?' בתוך: הנ"ל, רצף ותמורה, תל-אביב תשמ"ד, עמ' 378-359

- Marina Rustow and Elisheva Baumgarten, "Comparative Medieval Perspectives," in: *The Bloomsbury Companion to Jewish History* (London, 2014)

2. מסגרת הזמן הכללית - היסטוריה ותיקוף

3. צמיחת המרכזים החדשים במערב

- Joshua Holo, *Byzantine Jewry in the Mediterranean Economy* (Cambridge, 2009)
- Rosamond McKitterick, *The Early Middle Ages* (Cambridge, 2001), 1-20.

4. מקומה של היהדות בתיאולוגיה הנוצרית -

- James Parkes, *The Conflict of the Church and the Synagogue*, New York 1934, pp. 307-344
- קנת סטאו, מיעוט בעולם נוכרי, ירושלים תשנ"ז, עמ' 15 - 46.
- מתי א-ג, כא-כח

5. מעמד המשפטי של היהודים בארצות הנצרות והשינויים ביחס הכנסייה כלפיהם

- קנת סטאו, 'שנאת ישראל או אהבת הכנסייה: גישת האפיפיורים ליהודים', בתוך: ש' אלמוג (עורך), שנאת ישראל לדורותיה, ירושלים תש"ם, עמ' 91 - 111
- אמנון לינדר, 'החוק הרומי בחקר תולדות עם ישראל', דברי האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ו(תשמ"ד), עמ' 257-243.
- David Abulafia, 'The King and the Jews - The Jews in the Ruler's Service', in: C. Cluse (ed.), *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth*

Centuries), Turnhout 2004, pp. 43-53

- Friedrich Lotter, 'The Scope and Effectiveness Imperial Jewry Law in the High Middle Ages', *Jewish History*. 4 (1989), pp. 31-58
- S. Grayzel, *The Church and the Jews in the XIIIth Century, I*, Philadelphia 1933, pp. 9-83
- Guido Kisch, *The Jews in Medieval Germany A Study of Their Legal and Social Status* : New York 1970, pp. 129-153.
- S. Grayzel, 'The Papal Bull Sicut Judeis', *Studies and Essays in Honor of Abraham A. Neuman*, Philadelphia 1962, pp. 17-32

6. הקהילה ומוסדותיה בארצות הנצרות

- יצחק בער, 'היסודות וההתחלות של ארגון הקהילה היהודית בימי הביניים', ציון, טו (תש"י), עמ' 1 - 41
- אריה גראבויס, 'הנהגת הפרנסים בקהילות צפון צרפת במאות ה-11 וה-12', בתוך: א' גרוסמן וי' קפלן (עורכים), *קהל ישראל, כרך ב'*, ירושלים תשס"ד, עמ' 75 - 84

7. הפעילות הכלכלית של היהודים בארצות הנצרות

- ח' סולוביצ'יק, הלכה, כלכלה ודימוי עצמי: המשכונאות בימי הביניים, ירושלים תשמ"ה, עמ' 9 - 24
- Haym Soloveitchik, 'Halakha, Taboo and the Origin of Jewish moneylending in Germany', in: C. Cluse (ed.), *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries)*, Turnhout 2004, pp. 295-303
- קנת סטאו, מיעוט בעולם נוכרי, ירושלים 1997, עמ' 203 - 222
- Joseph Shatzmiller, *Shylock Reconsidered. Jews, Money Lending and Medieval Society*, Berkeley, Los Angeles, Oxford 1990, pp. 43-99

8. מסעי הצלב

9. השפעתם של מסעי הצלב על חיי היהודים באירופה

- חיים סולוביצ'יק, "בין חבל ערב לחבל אדום", בתוך קידוש החיים וחירוף הנפש, בעריכת י' גפני וא' רביצקי, ירושלים תשנ"ד, 152-149

10. משפחה ומגדר באשכנז בימי הביניים

- איוון מרקוס, טקסי ילדות, ירושלים תשנ"ח, עמ' 141-106 (פרק חמישי).
- מקומו של התא המשפחתי בחברה, בין הורים לילדים, נשים ואמהות, בין אבות לילדיהם, נישואים וגירושים, עגינות ואלמנות.
- שמחה גולדין, "המושג 'משפחה' אצל יהודי צפון צרפת וגרמניה בימי הביניים", בתוך: מ' אליאב פלדון וי' חן (עורכים), נשים, זקנים וטף, ירושלים 2001, עמ' 55-45.

11. הפולמוס היהודי-נוצרי

- ג'רמי כהן, כעיוור במראה. היהודי בתפיסה הנוצרית בימי הביניים, ירושלים תשס"ב, עמ' 281-323
- יצחק בער, 'ליביקורת הוויכוחים של ר' יחיאל מפאריז ושל ר' משה בן נחמן', תרביץ, ב (תרצ"א), עמ' 171 - 184
- D. Berger, 'Christian Heresy and Jewish Polemic in the 12th and 13th Centuries', *Harvard Theological Review*, 68 (1975), pp. 287 - 303

12. עלילות דם וגירושים באירופה

- ישראל יובל, שני גויים בבטנך, ירושלים, תשס"א, פרק 3
- יצחק בער, 'גזירת תתנ"ו', ספר אסף, ירושלים תשי"ג, עמ' 126 - 140
- Jörg R. Müller, "Erez gezerah - "Land of Persecution": Pogroms against the Jews in the Regnum Teutonicum from c. 1280-1350." In: *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries)*, ed. Christoph Cluse, Brepols 2004, 245-60
- רוברט סטייסי, 'יהדות אנגליה ובעיית הגירוש', בתוך: ד' כ"ץ וי' קפלן (עורכים), גירוש ושיבה. יהודי אנגליה בחילופי הזמנים, ירושלים תשנ"ד, עמ' 9 - 25

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 50 %
 הרצאה 0 %
 השתתפות 0 %
 הגשת עבודה 0 %
 הגשת תרגילים 0 %
 הגשת דו"חות 0 %
 פרויקט מחקר 0 %
 בחנים 40 %
 אחר 10 %
 נוכחות

מידע נוסף / הערות:

3 בחנים מתוך 4 יחשבו לציון